

Bijlage bij

Nieuw boek over 75 jaar Gereformeerde Kerk in Bennebroek

Gerben Heitink

aangekondigd in Heerlijkheden 157

De Gereformeerde Kerk van Bennebroek is een nakomertje binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland, die in de 19de eeuw ontstaan zijn uit twee afsplitsingen van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Afscheiding van 1834 en de Doleantie van 1886. Wat heeft een kleine groep gereformeerde inwoners van Bennebroek bewogen om in 1938 een eigen kerkgemeenschap te stichten? Twee ontwikkelingen zijn daarbij van belang geweest: de stichting van het psychiatrisch ziekenhuis Vogelenzang en de stimulerende invloed van de laatste ambachtswouwe van Bennebroek, freule A.L. Willink.

Een gereformeerde invasie

Afscheiding en Doleantie kregen weinig bijval in deze omgeving. Onder de 1191 inwoners, die de gemeente Bennebroek in 1899 telde, bevonden zich slechts 27 gereformeerden. Zij waren aangewezen op plaatsen in de omgeving en stonden ingeschreven bij de kerk van Hillegom. Maar vanaf 1927 groeide het aantal gereformeerden in Bennebroek onstuimig en nam het kerkelijk bewustzijn onder hen sterk toe.

De Gereformeerde Kerken die in de 19de eeuw ontstonden trokken zich op grond van hun diaconale roeping al spoedig het lot aan van psychiatrische patiënten, toen nog genoemd 'geestes- en zenuwzieken', die niet langer thuis verzorgd konden worden. Vanuit deze kring werd in 1884 het initiatief genomen tot oprichting van de 'Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland'. De drijvende kracht achter deze vereniging was de afgescheiden gereformeerde predikant ds. Lucas Lindeboom (1845-1933). Vanaf 1883 was hij hoogleraar aan de in 1854 gestichte predikantsopleiding die later bekend stond als de Theologische Hogeschool (Universiteit) van de Gereformeerde Kerken in Kampen.

Reeds in 1886 werd de eerste eigen inrichting geopend op het landgoed Veldwijk in Ermelo, daarop volgden Bloemendaal te Loosduinen (1892), Dennenoord te Zuidlaren (1895) en de stichting Wolfheze (1907) in de buurt van Oosterbeek. De Valeriuskliniek in Amsterdam (1910) vormde aanvankelijk de kroon op het werk: een centrum voor onderzoek verbonden met de in 1907 ingestelde leerstoel psychiatrie van de Vrije Universiteit.

In de jaren twintig ontstond de behoefte aan nog een nieuwe stichting, gemakkelijk bereikbaar vanuit de Valeriuskliniek. Toen tegenover het station Vogelenzang in 1924 een landgoed van 40 hectare te koop werd aangeboden wist de bollenkweker R. Veldhuijzen van Zanten, penningmeester van de landelijke Vereniging, zijn medebestuurders te bewegen tot aankoop van het landgoed voor de bouw van de stichting 'Vogelenzang', gemakshalve genoemd naar het gelijknamige spoorwegstation, zodat bezoekers wisten waar ze moesten uitstappen. Verwarrend is wel dat het terrein destijds grotendeels binnen de gemeente Bennebroek lag en voor een ander deel in Hillegom. Prof. Lindeboom legde in 1927 de eerste steen en in 1928 werd het hoofdgebouw voltooid. Daarna volgden de paviljoens zoals Beukenhorst en Eikenhorst.

De Protestants Christelijke Vereniging koos als grondslag de gereformeerde belijdenisgeschriften ('de drie formulieren van enigheid'), die teruggaan op de Reformatie in Nederland. Alle personeelsleden moesten met deze grondslag instemmen. Dit had tot gevolg dat door de bouw van het ziekenhuis vooral gereformeerde gezinnen zich in Bennebroek vestigden. Een flink aantal van hen was afkomstig uit Groningen, Friesland en Drenthe, waar in die jaren grote werkloosheid heerste. Bennebroek bood een ruime variatie aan werkgelegenheid.

De kerkstichting

In 1932 wordt op het terrein van de stichting een kerkgebouw geopend voor de overwegend gereformeerde patiënten. Men kan zich afvragen waarom de gemeenteleden zich hier niet bij aansloten. Afgezien van het feit dat ze werk en huiselijk leven, waaronder het kerkelijk leven, misschien liever gescheiden wilden houden, speelde hierbij vooral een principiële kwestie een rol. De Gereformeerde Kerken erkenden in die tijd alleen *plaatselijke* gemeenten met daaraan verbonden predikanten en geen categoriale gemeenten zoals een stichtingskerk. Er moest dus wel in Bennebroek zelf een gereformeerde kerk worden gesticht, waarbij zowel personeelsleden als (aanvankelijk ook) patiënten konden worden ingeschreven. In 1933 stelt de kerkenraad van Hillegom zich achter het initiatief. In 1934 deelt freule Willink de kerkenraad mee dat zij grond beschikbaar wil stellen voor de bouw van een kerk en een pastorie, een terrein naast de Willinkschool. Pas bij de 'aankoop' wordt duidelijk dat de freule de grond wil schenken.

Vanaf 17 november 1935 worden maandelijks op één zondag twee diensten gehouden in het Hervormde wijkgebouw Rehoboth aan de Schoollaan voor 160 – 180 kerkgangers en vanaf 5 december 1937 gebeurt dat elke zondag. In juli 1937 dienen 198 belijdende leden een verzoek tot kerkstichting in bij de classis Leiden.

Hierna gaat het snel. Op 9 september 1938, de datum van de instituering, worden door ds. A.K. Krabbe, de predikant van Hillegom, de eerste ambtsdragers bevestigd en krijgt Bennebroek een kerkenraad. In december van dat zelfde jaar wordt ds. J. van Wijngaarden te Ameide als eerste gereformeerde predikant van Bennebroek beroepen. Op 15 juli 1939 plaatst freule A.L. Willink onder grote belangstelling een gedenksteen en op woensdag 20

december van dat jaar, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, wordt het kerkgebouw feestelijk in gebruik genomen.

De betrokkenheid van de familie Willink

'Freule' Arnoldine Leonie Willink (1872-1950) was evenals haar voorgeslacht lid van de Hervormde Gemeente van Bennebroek. De ambachtsheren en -vrouwen gedroegen zich als 'opper-kerkvoogd' en beschikten over het collatierecht (officieel afgeschaft in 1922), dat inhield dat zij de benoeming van elke nieuwe predikant moesten goedkeuren. Wat hun geloofsopvattingen betreft voelden beide vrouwen zich echter niet zo nauw met de Hervormde Gemeente van Bennebroek verbonden. In hervormde kring werden ze in dit opzicht eerder gewantwoord en tot 'de afgescheidenen' gerekend, vanwege hun openlijke band met de Gereformeerde Kerk van Hillegom. Ze kerkten namelijk afwisselend in de Hervormde kerk van Bennebroek en de Gereformeerde kerk van Hillegom.

Reeds in 1904 stichtte de moeder van de freule, Johanna Georgina Maria Willink (1848-1929) uit eigen middelen een 'School met den Bijbel' in het dorp, de Willinkschool aan de Rijksstraatweg. 'De ene openbare school', waar veel hervormden principieel de voorkeur aan gaven, was in haar ogen te neutraal geworden. Anderzijds voelden ook veel hervormden, evenals hun toenmalige predikant ds. Gerth van Wijk, wel voor de stichting van een bijzondere school, maar toen deze school een kerkelijk gereformeerd karakter leek te krijgen haakten zij af. Mevrouw Willink had namelijk al eerder de Gereformeerde Kerk van Hillegom en haar predikant ds. K. van der Wal bij haar initiatief betrokken. Veel later zou de aanvankelijk gereformeerde school zich tot een algemene protestants-christelijke school ontwikkelen.

Het is bekend dat de Willinks zich inzetten voor het behoud van het protestants-christelijke karakter van het dorp, waartoe ze regelmatig hun politieke en maatschappelijke invloed hebben aangewend. Ze waren in sterke mate 'anti-rooms'.

De katholieke kerk van Bennebroek had in de jaren hiervoor een uitzonderlijke expansie gekend. Protestantenvreesden de groeiende invloed van de katholieken met hun grote gezinnen. In 1897 werd katholiek Bennebroek een zelfstandige parochie, wat leidde tot de bouw van een eigen kerk, een school en zelfs een klooster, dat in 1919 werd overgenomen door de zusters Franciscanessen, bekend als het Luciaklooster.

Al deze activiteiten verklaren de uitgesproken bezorgdheid van de Willinks over de groeiende invloed van de katholieken in Bennebroek, waaraan ze graag meer protestants tegenwicht wilden bieden. Heel lang heeft de familie de bouw van een katholieke kerk in het dorp weten tegen te houden. De katholieken slaagden er niet in een bouwkaai te verwerven aan een van de doorgaande wegen in het dorp. Uiteindelijk konden ze grond kopen in een toen nog open gebied te midden van de bollenvelden, via een soort van corridor verbonden met de Meerweg. Dit verklaart waarom de monumentale gebouwen van de rooms-katholieke kerk zo bescheiden achteraf gelegen zijn.

Het paste dus niet alleen bij haar persoonlijke geloofsovertuiging, het was ook in de lijn van de kerkpolitiek van haar voorgeslacht dat freule Willink vanaf 1934 de totstandkoming van een sterke gereformeerde kerkgemeenschap in Bennebroek met kracht bevordert heeft. Op 9 september 1938 was het dan eindelijk zo ver. Bennebroek telde voortaan naast een Nederlands-hervormde en een rooms-katholieke ook een gereformeerde kerk.

Een nieuw boek

Bovenstaand artikel is een voorpublicatie van het boek *75 jaar jong. Protestantse Gemeente 't Trefpunt Bennebroek*, dat op 6 september a.s., om 20.00 uur in 't Trefpunt zal worden gepresenteerd. Drie theologen, Jan van Butselaar, Aad van Egmond en Gerben Heitink, leden van de gemeente, schreven de tekst. Marga van der Wel - Boers verzamelde het uitgebreide fotomateriaal en verzorgde de redactie. Het boek telt ongeveer 100 pagina's en is vanaf 7 september verkrijgbaar bij de Bruna Boekhandel aan de Zwarteweg voor € 9,95.